

H. Hubert Gabriella

FEJEZET AZ EVANGÉLIKUS ORSZÁGOS KÖNYVTÁR KÉSZÜLŐ ANTIKVAKATALÓGUSÁBÓL – BCACH

Az 1980-as évek végén az Országos Széchényi Könyvtár, Borsa Gedeon irányításával, a „Kulturális emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása” című program keretében dolgozta ki azokat az egységes szempontokat, amelyek alapján az OSZK megbízásából az Evangélikus Országos Könyvtár (EOK) 1601 előtti nyomtatványainak körülbelül a feléről Pintér Gábor elkészítette az adatlapokat. A munka az Evangélikus Országos Könyvtár keretein belül folytatódott P. Vásárhelyi Judit szakmai irányításával és támogatásával, akinek ezúton is szeretném megköszönni a munkához nyújtott sokoldalú segítségét. Az EOK 1601 előtti nyomtatványainak egyelőre még kéziratban lévő katalógusa közel 1000 nyomtatvány leírását tartalmazza. A készülő kötet¹ felépítése és az egyes tételek a BCB Cat² és a BEpAlb Cat³ mintájára készültek. Így a tételek után fel kell sorolni azokat a nyomtatványokat is, amelyeket a könyvtár állományából elveszettnek vagy lappangónak ítéltünk. Az EOK esetében e fejezetbe olyan tételek kerülhetnek, amelyek fizikailag sohasem fordultak meg a könyvtár állományában. Valaha a kiskartali Podmaniczky–Degenfeld Könyvtárban őrizték őket, de 1929-ben – amikor az örökös az egész könyvtárat az evangélikus egyháznak adományozta –, a katalógussal való összevetés során kiderült, hogy hiányoznak az átadott anyagból.

A könyvek jegyzékének bemutatása előtt néhány szó a kiskartali főúri könyvtárról. Az EOK Podmaniczky–Degenfeld Könyvtárának alapítója Podmaniczky Géza (1839–1923) és felesége, Degenfeld-Schomberg Berta (1843–1928). 1890-et tekinthetjük a Podmaniczky–Degenfeld Könyvtár hivatalos alapítási évének, amikor barokk kori mintára elkezdődött az Aszód melletti, kiskartali kastélyban a teremkönyvtár építése. A kezdetben pár ezer könyvet tartalmazó könyvtár⁴ a Podmaniczky-féle aszódi és a Prónay-féle tóalmási könyvtár megvásárlásával jelentősen duzzadt. A Podmaniczky–Degenfeld házaspár később is folytatta a könyvtár gyarapítását: az RMK gyűjtőkörébe tartozó nyomtatványok és hungarikumok kö-

¹ *Catalogus librorum ante 1601 impressorum, qui in Bibliotheca Centrali Augustanae Confessioni addictorum in Hungaria asservantur: Az Evangélikus Országos Könyvtár 1601 előtti nyomtatványainak katalógusa*, kézirat (BCACH Cat). Készült az OTKA K 77776-os pályázatának támogatásával.

² KLINDA Mária, *Catalogus librorum ante 1601 impressorum, qui in Bibliotheca Civitatis Budapestiensis asservantur: A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 1601 előtti nyomtatványainak katalógusa*, Bp., FSZEK–OSZK, 2001 (BCB Cat).

³ VELENCZEI Katalin, *Catalogus librorum ante 1601 impressorum, qui in Bibliotheca Episcopatus Alba-Regalensis asservantur: A Székesfehérvári Püspöki Könyvtár 1601 előtti nyomtatványainak katalógusa*, Bp., OSZK–Székesfehérvári Püspöki Könyvtár, 2008 (BEpAlb Cat).

⁴ GYÖRGY Aladár, *Magyarország köz- és magánkönyvtárai 1885-ben*, Bp., Statisztikai Hivatal, 1886, 550–551.

zül lehetőleg azokat a könyveket vették meg, amelyek unikumok voltak vagy csak néhány példányukat tartotta számon a szakirodalom. Mindennapi kapcsolatban álltak a magyar és bécsi antikváriusokkal. (1891-ben szerették volna a Zrínyi-könyvtárat is megszerezni.) A londoni Quaritch Antikváriumon keresztül számos angol könyvvel is gazdagították a gyűjteményt. Sok könyvet kaptak ajándékba – láthatólag a széles baráti-rokoni kör, tudva a házaspár könyvtárépítéséről, igyekezett azt gyarapítani. A Podmaniczky–Degenfeld házaspár gyermektelen maradt, így az egyik unokaöccs, Degenfeld Pál örökölte a könyvtárat, aki 1929-ben Prónay Dezső útján, ajándékként felajánlotta az evangélikus egyháznak mind a könyvtárat, mind a díszes könyvszekrényeket. Ahogy Kiss István püspök írta: „a legkevesebb, amit ezzel a hatalmas ajándékkal szemben cselekednünk kell, hogy annak megfelelő elhelyezéséről, megőrzéséről és rendezéséről a legkiválóbb szakértők igénybevételével gondoskodjunk.”⁵ Ma is az evangélikus egyház székházában, az EOK különgyűjteményeként őrizzük a díszes és gazdag könyvtárat. Az 1929-es ajándékozás után a szakmai munka azzal kezdődött, hogy minden egyes könyvet a katalógus alapján behasonlítottak. Ennek során megállapították, hogy szinte valamennyi ősnymtatvány és a régi magyar könyvek egy része is hiányzik az átadott anyagból. Elkészítették a hiánylistát. A könyvek után Degenfeld Pál és az egyház nyomozást indított: antikváriumokban, könyvkatalógusokban nyomoztak. Kiderült, hogy a kiskartali kastélyba Degenfeld Berta 1928-as halála után is szabad bejárása volt Degenfeld Pál öccsének, Imrének, aki az örökös tudta nélkül a könyveket értékesítette különböző budapesti antikváriumokban (Ranschburg Gusztávnál, a Lantos Rt.-nél és Stemmer Ödönnél). Előtte a jelzeteket, illetve az ex libriseket az eladó igyekezett eltüntetni a kötetekből.

Degenfeld Pálnak mint a könyvtár adományozójának és Scholtz Oszkár levéltárosnak mint a könyvek egyházi részről való átvevőjének gyorsasága és gondossága nyomán a könyvek nagy részét sikerült visszaszerezni az antikváriusok raktáraiból. Az egyház mintegy 21 000 pengőért visszavásárolta a könyveket a jóhiszemű vásárlónak nevezett antikváriusoktól. Azokat a könyveket nem sikerült visszakapniuk, amelyeket időközben már eladtak, ahogy az egyik nyomozati jegyzőkönyv megjegyzi: „A Ranschburg cég által vásárolt könyvek egy részét a cég időközben magánosoknak, részben [...] külföldi városokban lévő cégeknek adta el, azonban a magánosok részére továbbadt könyvek vevőit a cég részben nem tudja, részben pedig azért nem hajlandó közölni, mert a nevek között olyan főúri és magas társadalmi állású egyének szerepelnek, akiknek a nevét a cég reputációja érdekében nem közölheti.”

Az EOK 1601 előtti könyveiből közel 400 származik a Podmaniczky–Degenfeld Könyvtárból. A könyvtár szerzői és tárgyszókatálógusát maga a bárónő, Degenfeld-Schomberg Berta készítette. Ugyancsak ő volt az, aki a könyvekre gondosan ráírta a jelzetet, illetve megjelölte a beszerzés forrását. Minden könyvön, az előtábla bal felső sarkában lévő címkén szerepel a könyv jelzete. Az előtábla belsején, a bal felső sarokban, címkére vagy közvetlenül a táblára írva, nemcsak a könyv jelzetét, hanem az elhelyezkedését is feltüntette: szekrényszám, polcszám, kívül-belül. Az előtábla belsején ezenkívül háromféle Podmaniczky–Degenfeld-Schomberg kettős címerű ex libris is szerepel:

⁵ Szerencsés módon a Podmaniczky–Degenfeld Könyvtárral kapcsolatos kéziratos anyag egy része is megőrződött a könyvtári bútorok fiókjaiban, így a könyvtárral kapcsolatos események az 1890-es évektől 1934-ig nyomon követhetők.

- a) nyomtatott felirattal: „Szereztük báró Podmaniczky Lajos aszódai könyvtárával 1889.”
- b) nyomtatott felirattal: „Szereztük báró Prónay Sándor Tó-almási könyvtárával 1891.”
- c) a vásárlás körülményeinek kéziratos feljegyzésével a címerek alatt [pl. „Quaritch-tól 1906. £ 100 (A Trau-gyűjteményből)”].

Az elvesztésként vagy lappangóként nyilvántartott könyvek még előkerülhetnek más könyvtárak állományából. Az esetleg eltávolított ex librisek, címkék nyomai, Degenfeld-Schomberg Berta kézírása vagy a kolligátumok összetétele iránymutatóul szolgálhat. (Néhány esetben, mint látni fogjuk, már sikerült az eladott könyvek mai lelőhelyét azonosítani.)

Az alábbi jegyzékben felsorolt kötetek eredetileg tehát a kiskartali Podmaniczky–Degenfeld Könyvtár állományához tartoztak, de már nem kerültek be az EOK-ba, és jelenleg magyar vagy külföldi nyilvános vagy magánkönyvtárakban találhatóak, vagy a háború során megsemmisültek. Az alábbi lista segítheti a proveniencia jövőbeni megállapítását.

I. 1601 előtti nyomtatványok⁶

1. AESOPUS: Fabularvm quae hoc libro continentur interpretes atque autores sunt hi... [Hagenau] [1921.]⁷ (jelzet: 11595, BNH Cat. A 132, VD 16 A 466)
2. ALEXANDER de Villa Dei: Doctrinale. Pars 1. Strassburg 1488.⁸ (jelzet: 10488^s, CIH 138, GW 1051, BSB-Ink A 266)
3. ALEXANDER de Villa Dei: Doctrinale. Pars 3–4. Köln 1489.⁹ (jelzet: 10489^c, CIH 137, GW 1122, BSB-Ink A 251)
4. ÁLVARES, Francisco: Sehr herrliche schöne warhafftige Beschreibung... (Eißeiben) (1572.) (jelzet: 10567^f, VD 16 ZV 446)
5. AMBROSIUS, Sanctus: De officiis. Milano 1474. (jelzet: 10474, GW 1611, BSB-Ink A 472)
6. AMBROSIUS LAM, Sebastian: Kurtze Widerholung... Zerbst 1598. (jelzet: 555, RMK III. 928, BNH Cat. A 287, VD 16 L 132)

⁶ A bibliográfiai azonosítások csak tájékoztató jellegűek lehetnek, mert a Podmaniczky–Degenfeld Könyvtár kéziratos katalógusában és a hiányjegyzékben is a címek rövidített formában, nem pontos, eredeti helyesírással és sokszor helynév nélkül szerepelnek. A címek eredeti helyesírása a bibliográfiák alapján adható meg. Ősnymtatványoknál a CIH rövidített címeiről gyakorlatilag követtük. A bibliográfiai rövidítések feloldását lásd BEpAlb Cat. A hosszabb címek, a nyomdász-kiadók nevei, a további bibliográfiai azonosítók terjedelmi okokból maradtak el a mostani leírásból.

⁷ Mai lelőhely: OSZK Ant. 4937 (2). A kolligátum eredetileg Nagy Iván könyvtárához tartozott. Nagy Iván könyvei halála után (1898) a balassagyarmati Nógrádvármegyei Múzeumba kerültek. 1949–1950-ben a könyvtár legértékesebb anyagát az OSZK-ba vitték letétként. Ezt a kolligátumot viszont – nem tudni, hogyan – a Podmaniczky–Degenfeld házaspár vásárolta meg. Majd az 1929-es antikváriumi eladás után valaki magántulajdonába került, onnan a Népkönyvtári Központba, majd az OSZK-ba.

⁸ Mai lelőhely: OSZK Inc. 1163 (2). Az eredetileg Kazinczy Ferenc könyvtárához tartozó kolligátumot a Podmaniczky–Degenfeld házaspár vásárolta meg 1906 után. Az 1929-es antikváriumi eladás során a vevő Ernst Lajos volt, akinek gyűjteményét halála után, 1939-ben elárverezték, s így került az OSZK-ba.

⁹ Mai lelőhely: OSZK Inc. 1163 (3), lásd a 8. sz. jegyzetet.

42. KARLSTADT, Andreas: *Svper coelibatv...* Wittembergae 1521. (jelzet: 30339, VD 16 B 6125–6126)
43. KARLSTADT, Andreas: *Von dem Sabbat...* Jhen 1524. (VD 16 B 6229–6230) – *Uon dem Sabbat...* [Augsburg] 1524. (VD 16 B 6228) (jelzet: 30359)
44. LEUNCLAVIUS, Johannes: *Neuwer musulmanischer Histori türkischer Nation...* Franckfurt am Meyn 1595. (jelzet: 10595^f, BNH Cat. L 217, VD 16 L 1372)
45. LIVIUS, Titus: *Historiae Romanae decades.* [Treviso] 1480. (jelzet: 10480, GW 18473)
46. LOCHER, Johann: *Artickel 15. ...* [Zwickau] [1524.] (jelzet: 30371, VD 16 R 3379–3380)
47. LOCHER, Johann: *Ein claglicher Sendtbrieff...* [Zwickau] [1524.] (jelzet: 30378, VD 16 R 3383–3384)
48. LOCHER, Johann: *Ernstlicher Verstandt gutter vnd falscher Prediger...* (Zwickaw) 1524. (jelzet: 30367, VD 16 R 3381)
49. LOCHER, Johann: *Eyn lieplicher Sermon...* (Zwickau) (1524.) (jelzet: 30368, VD 16 R 3385)
50. LOCHER, Johann: *Möglichen Bericht an die zue Zwickaw...* (Zwickau) (1524.) (jelzet: 30369, VD 16 R 3386)
51. LOCHER, Johann: *Ein vngewonlicher vnd der ander Sendtbrieff...* [Zwickau] [1524.] (jelzet: 30380, VD 16 R 3387)
52. LONITZER, Adam: *Kreuterbuch...* Franckfurt am Mayn 1573. (jelzet: 10573^f, VD 16 L 2420)
53. LUCIANUS: *Von Klaffern...* (Landßhüt) (1516.) (jelzet: 11348, VD 16 L 3019, ZV 9914)
54. LUTHER, Martin: *Ad librum eximii magistri ... Ambrosii Catharini defensoris Silvestri Prieratis ... responsio...* Wittembergae [1521.] (BNH Cat. L 551, VD 16 L 3706) vagy [Basel] (1521.) (VD 16 L 3705) vagy [Augsburg] (1521.) (VD 16 L 3704) (jelzet: 30169)
55. LUTHER, Martin: *An die Radherrn aller Stedte deutsches Lands...* Wittemberg 1524. (BNH Cat. L 561, VD 16 L 3800) vagy [Erfurt] 1524. (VD 16 L 3792) vagy (Erfordt) (1524.) (VD 16 L 3793) vagy (Jhen) 1524. (VD 16 L 3794) (jelzet: 30186)
56. LUTHER, Martin: *Die ander Epistel S. Petri vnd eyne S. Judas...* Wittemberg 1524. (jelzet: 30190, VD 16 L 4610)
57. LUTHER, Martin: *Appellatio... ad concilium...* Wittembergae 1520. (jelzet: 30171, BNH Cat. L 567, VD 16 L 3849–3850)
58. LUTHER, Martin: *Assertio omnium articulorum... per bullam Leonis X. ...* Wittembergae 1520. (jelzet: 30168, BNH Cat. L 569, VD 16 L 3875)
59. LUTHER, Martin: *Auff das vermeint keiserlich Edict...* Wittemberg 1531. (BNH Cat. L 572 = VD 16 L 3891, VD 16 L 3892–3895) vagy (Marpurg) 1531. (VD 16 L 3889) vagy [Strassburg] 1531. (BNH Cat. L 571, VD 16 L 3890) (jelzet: 30213)
60. LUTHER, Martin: *Ein Brieff an den Cardinal Ertzbischoff zu Mentz.* (Wittemberg) (1530.) (VD L 4133) vagy [Strassburg] (1531.) (VD 16 L 4132) (jelzet: 30205)
61. LUTHER, Martin: *Eyn christlicher Trostbrieff an die Miltenberger...* Vuittemberg 1524. (VD 16 L 4225) vagy Wittemberg 1524. (VD 16 L 4224) vagy Uuittemberg 1524. (VD 16 L 4226) (jelzet: 30188)
62. LUTHER, Martin: *Confitendi ratio...* Vuittembergae 1520. (jelzet: 30165, BNH Cat. L 608, VD 16 L 4237) – kolligátum: a 41, 42, 54, 57, 58, 63, 65, 82, 83, 124. tétellel

63. LUTHER, Martin: *De captivitate Babylonica ecclesiae...* Vuittembergae [1520.] (VD 16 L 4190) vagy [Basel] [1520.] (VD 16 L 4185) vagy [Strassburg] [1520.] (VD 16 L 4186) vagy [Wien] [1520.] (VD 16 L 4188) (jelzet: 30170)
64. LUTHER, Martin: *Das Elltern die Kinder zur Ehe nicht zwingen noch hyndern...* [Wittenberg] [1524.] (jelzet: 30195, VD 16 L 4301)
65. LUTHER, Martin: *Epistola Lvtheriana ad Leonem Decimum...* Vuittembergae (1520.) (BNH Cat. L 649, VD 16 L 4630) vagy [Wien] (1520.) (VD 16 L 4629) (jelzet: 30166)
66. LUTHER, Martin: *Epistolarum... tomus primus...* Ihenae 1556. (jelzet: 30260, BNH Cat. L 651, VD 16 L 4649)
67. LUTHER, Martin: *Das Hauptstück des Ewigen vnd Newen Testaments...* (Zwickaw) [1523.] (jelzet: 30198, VD 16 L 4828)
68. LUTHER, Martin: *Offinbarung des Endchrishts aus dem Propheten Daniel wydder Catharinum.* Wittemberg 1524. (jelzet: 30187, VD 16 L 3711)
69. LUTHER, Martin: *Ain Sermon...* 1523. (jelzet: 30177) – beazonosíthatatlan, mivel a cím folytatása nem ismert
70. LUTHER, Martin: *Eyn Sermon von dem vnrechten Mammon...* Vuittemberg 1523. (jelzet: 30180, VD 16 L 6075)
71. LUTHER, Martin: *Eyn Trost-Brieff an die Christen zu Augspurg.* Wittemberg (1523.) (jelzet: 30182, VD 16 L 6804)
72. LUTHER, Martin: *Vermanung an die Geistlichen versamlet auf dem Reichstag zu Augsburg.* Anno 1530. (jelzet: 30222) – a cím helyesírásának különböző változatai alapján több 1530-as kiadás ismert
73. LUTHER, Martin: *Von dem Aller Nöttigisten, wie man Diener der Kirchen welen vnd eynsetzen sol...* Wittemberg 1524. (jelzet: 30189, VD 16 L 5004)
74. LUTHER, Martin: *Von den Schlüsseln.* Wittemberg 1530. (VD 16 L 7175–7176) vagy [Nürnberg] 1530. (VD 16 L 7174) vagy (Magdeburgk) 1530. (VD 16 L 7173) (jelzet: 30209)
75. LUTHER, Martin: *Warnunge... an seine lieben Deutschen.* Wittemberg 1531. (VD 16 L 7336–7337, 7340–7342) vagy [Strassburg] 1531. (BNH Cat. L 833 = VD 16 L 7334, VD 16 L 7335) vagy (Marpurg) 1531. (VD 16 L 7332) (jelzet: 30215)
76. LUTHER, Martin: *Ein Weyse christlich Mess zu halten vnd zum Tisch Gottis zu gehen.* Wyttemberg 1524. (jelzet: 30191, VD 16 L 4738–4739)
77. LUTHER, Martin: *Widder das blind vnd toll Verdamnis der siebenzehnen Artickel...* [Wittemberg] (1524.) (VD 16 I 214) vagy [Nürnberg] [1524.] (BNH Cat. L 846, VD 16 I 212) (jelzet: 30185)
78. LUTHER, Martin: *Widder den Meuchler zu Dresen gedrückt.* Wittemberg 1531. (jelzet: 30217, BNH Cat. L 847 = VD 16 L 7428, VD 16 L 7429–7431, ZV 10028)
79. LUTHER, Martin: *Eyn Wiederruf vom Fegefeür.* 1530. (jelzet: 30207) – a katalógusban lévő cím helyesírása alapján nem azonosítható egyetlen ismert kiadással sem (ld. *Eyn Wiederruf vom Fegefeür*, Benzing: Luther 2794–2795)
80. MARTIANUS Capella: *De nuptiis Philologiae et Mercurii.* Modena 1500. (GW 21304, BSB-Ink M 206) vagy Erfurt 1500. (GW 21312, BSB-Ink M 207) (jelzet: 10500^m)

81. MAXIMILIANUS, I., imp.: Die Geuerlicheiten... (Nürnberg) (1517.) (VD 16 M 1649, ZV 22337) vagy [Augsburg] (1517.) (VD 16 ZV 17067) (jelzet: 10517ⁿ)
82. MELANCHTHON, Philipp: Determinatio theologiae facvltatis Parisien. ... Wittembergae 1521. (jelzet: 30300, VD 16 ZV 12176)
83. MELANCHTHON, Philipp: Didymi Faventini adversvs Thomam Placentinum pro Martino Luthero theologo oratio. Wittembergae [1521.] (jelzet: 30169^a, BNH Cat. M 475, VD 16 M 2440) – a cím helyesírásának különböző változatai alapján több 1521-es kiadás ismert
84. NIGER, Franciscus: Grammatica. Basel 1500.¹³ (jelzet: 10500^b, CIH 2442, GW 27074, BSB-Ink N 188)
85. OBERWEIMAR, Florentina von: Eyn Geschicht wie Got eyner erbarn Kloster Jungfrauwe(n) ausgeholffen hat. Mit eynem Sendebrief M. Luthers... Wittemberg 1524. (jelzet: 30192, VD 16 O 91)
86. PINICIANUS, Johann: Contenta in hoc libello... brevis institutio de octo partibus orationis... Augustę 1522.¹⁴ (jelzet: 10522^a, BNH Cat. P 533, VD 16 P 2876)
87. PIUS II. papa: Historia rerum ubique gestarum. Venezia 1477. (jelzet: 10477, CIH 2758, GW M 33756, BSB-Ink P 492)
88. PLATÓN: Chalcidij... luculenta Timaei... traductio... (*Comment.*, *trad.* Chalcidius.) [Paris] 1520. (jelzet: 11375, Adams P 1473)
89. PLAUTUS, Titus Maccius: Ex... comoediis XX... Venetiis 1522. (jelzet: 11384, EDIT 16 CNCE 37687)
90. PLINIUS Secundus, Caius Caecilius: Historia naturalis. Venezia 1499. (jelzet: 10499^v, GW M 34317, BSB-Ink P 610)
91. PLUTARCHOS: Graecorum Romanorumqve illvstrivm vitae... Lugduni 1548. (jelzet: 11439)
92. PRUDENTIUS Clemens, Aurelius: Opera... Antverpiae 1564. (jelzet: 11493, BNH Cat. P 901, Voet: Plantin 2113)
93. RABUS, Ludwig: Historien... (Strassburg) 1556. (jelzet: 30484, BNH Cat. R 8, VD 16 R 40–42) – nem tudjuk, a mű mely részei voltak meg a kötetben
94. REGIOMONTANUS, Johannes: Kalendarium... (Augsburg) (1512.) (jelzet: 10512, VD 16 M 6538–6539)
95. REGIUS, Philadelphus: Uon lutherischen Wunderzaychenn... [Augsburg] [1524.] (jelzet: 30385, VD 16 R 608–609)
96. RICHTER, Matthaeus: Eynfeltiger Vnterricht für die Christen in Magdeburg... [Regensburg] 1563. (jelzet: 30520, VD 16 R 2240)
97. RITVS explorandae veritatis... Colosuarij 1550. (jelzet: 340, RMNy 87)¹⁵
98. RÖMISCHER zu Hungern... Ordnung vnnd Reformation... Wienn 1552. (jelzet: 10552, BNH Cat. F 122, VD 16 N 1681)
99. RÖSSLIN, Eucharius: Die schwanneren Frawen vnd Hebammen Rosegarten. (Augsburg) (1528.) (jelzet: 10528, VD 16 ZV 16565)

¹³ Mai lelőhely: OSZK Inc. 1163 (4), lásd a 8. sz. jegyzetet.

¹⁴ Mai lelőhely: OSZK Ant. 4937 (3), lásd a 7. sz. jegyzetet.

¹⁵ Kornfeld ms. 36. Mai lelőhely: talán azonos az MTAK Kézirattár és Régi Könyvek Gyűjteményében (a továbbiakban: MTAK KRKGy) található példánnyal, RM II 632. Gergely–Kornfeld Könyvtár.

100. SACHS, Hans: Die wittenbergisch Nachtigall... (jelzet: 30375) – az impresszumadatok hiányoznak, ezért nem azonosítható
101. SAMUEL Marochitanus: Das Jhesus Nazarenus der ware Messias sey... (Zwickaw) (1524.) (jelzet: 30370, VD 16 S 1568–1570)
102. SENECA, Lucius Annaeus: Opera... Napoli 1475. (jelzet: 10475, GW 41235)
103. SERENUS Sammonicus, Quintus: De re medica... Tigvri 1540. (jelzet: 11428, VD 16 S 5997)
104. SILIUS ITALICUS, Titus Catius: Punica. (*Comment.* Patrus Marsus.) Venezia 1492. (jelzet: 10492^v, CIH 3086, GW 42113, BSB-Ink S 386)
105. SLEIDANUS, Johannes: Commentariorum de statu religionis et reipublicae... 1575. (jelzet: 30552) – egyelőre nem azonosítható
106. SPENGLER, Lazar: Antwort auff das vnwarhafft Gedicht... [Wittenberg] (1530.) (jelzet: 30405, VD 16 S 8219)
107. [SPENGLER, Lazar]: Eyn kurtzer Außzug auß dem bebstlichen Rechten... [Nürnberg] 1530. (BNH Cat. S 743 = VD 16 S 8233, VD 16 S 8234) vagy [Strassburg] 1530. (VD 16 S 8235) (jelzet: 30403)
108. SPERATUS, Paulus: Wie man trotzen sol auff Creutz widder alle Welt zu stehen bei dem Euangelio... Wittemberg 1524. (jelzet: 30364, BNH Cat. S 746, VD 16 S 8280)
109. STATIUS, Publius Papinius: Opera. Venezia 1494. (jelzet: 10494^{v20}, CIH 3128, GW 43274, BSB-Ink S 537)
110. STÖFFLER, Johannes: Der neue gross Römisch Calender... Oppenheim 1518/1522 (jelzet: 10518, BNH Cat. S 873, VD 16 S 9189)
111. SYLVESTER János (*transl.*): Vi Testamentvm... Beczben 1574. (jelzet: 15, RMNy 335)¹⁶
112. SZÉKELY István: Chronica... Craccoba 1559. (jelzet: 3, RMNy 156)¹⁷
113. [TAUBER, Caspar]: Eyn warhafftig Geschicht wie Caspar Tawber... für ein Ketzler vnnd zu dem Todt verurthaylt... worden ist. [Nürnberg] 1524. (jelzet: 30354, BNH Cat. T 51, VD 16 W 294)
114. TERENCE Afer, Publius: Comoediae sex... Argentorati 1521.¹⁸ (jelzet: 11379, BNH Cat. T 72, VD 16 T 386) – kolligátum: 1, 86. tétel
115. VALERIUS Maximus, Gaius: Facta et dicta memorabilia. Venezia 1485. (jelzet: 10485^{v40}, CIH 3428, GW 49183, BSB-Ink V 18)
116. VEGETIUS Renatus, Publius: Artis veterinariae... libri quatuor... (*Ed.* Joannes Faber Emmeus.) Basileae (1528.) (jelzet: 11400, BNH Cat. V 89, VD 16 V 468)
117. DIE VERAINIGUNG... [Wien] 1515. (VD 16 V 628) vagy [Augsburg] [1515.] (VD 16 V 625–626, ZV 15169) vagy [Nürnberg] 1515. (VD 16 V 627) (jelzet: 740)
118. VERANTIUS, Faustus: Dictionarium quinqve nobilissimarvm Europae lingvarvm... Venetiis 1595. (jelzet: 38, RMNy 767, EDIT 16 CNCE 48248)
119. VERSEHUNG eines Menschen Leib, Seel, Ehr und Gut. Augsburg 1493. (jelzet: 10493, GW 50192, BSB-Ink V 146)

¹⁶ Kornfeld ms. 38.

¹⁷ 1913-ban már megvolt a Kornfeld Könyvtárban (lásd a nyomtatott katalógus 174. tételét, mai lelőhely: MTAK KRKGy RM I 8° 750 (Gergely–Kornfeld Könyvtár).

¹⁸ Mai lelőhely: OSZK Ant. 4937 (1), lásd a 7. sz. jegyzetet.

120. VERSOR, Johannes: Super Donato. Heidelberg 1489.¹⁹ (jelzet: 10489^h, CIH 3466, GW 50207, BSB-Ink V 148) – kolligátum: 2, 3, 84. tétellel
121. (WERBŐCZY István): Decretvm... Colosvarot 1571. (jelzet: 13, RMNy 307)²⁰
122. WERBŐCZY István: Tripartitum opus... Viennae 1517. (jelzet: 520, RMK III. 214, VD 16 W 1965)²¹
123. WERBŐCZY István: Tripartitum opvs... Viennae 1561. (jelzet: 528, RMK III. 486, VD 16 W 1966)
124. Azonosítatlan tétel – „Wittenberg 1521.” – a címlap és az azt követő 3 levél hiányzik. A B₁r alján: „Epistola Dominicae Primae Adventus Domini” (jelzet: 30342)
125. Azonosítatlan tétel – „1536.” – „Marci Hyeronimi” (jelzet: 30427)
126. Vacat.

II. A Régi Magyar Könyvtár gyűjtőkörébe tartozó 17. századi kötetek

Nem az 1601 előtti nyomtatványok közé tartoznak, de az OSZK példánynyilvántartása, illetve az RMNy-csoport számára fontosak azok a 17. századi RMK-példányok is, amelyekhez az „olim Podmaniczky–Degenfeld Könyvtár” megjegyzés fűzhető:

127. A' KERESZTYÉN hitnek fő ágazatainak fundamentumi... Debrecen 1690. (jelzet: 243)²²
128. ABRAHAMIDES, Izák: Oratio... Levtschoviae 1617. (jelzet: 363, RMNy 1141)
129. ACTA et decreta... Posonii 1629. (jelzet: 372, RMNy 1448)
130. APOLOGIA... [Debrecen] [1618.] (jelzet: 75, RMNy 1153)²³
131. EVANGELIA et epistolae... Leutschoviae 1639. (jelzet: 115, RMNy 1774)²⁴
132. ILOVAI SELYMES Péter: Az hires neves Tholdi Miklosnak jeles cselekedetiről... Kolosvaratt 1673. (jelzet: 205, RMK I. 1147)²⁵
133. Kalendárium... Debreczenben 1619. (jelzet: 76, RMNy 1154)
134. KÁROLYI Gáspár (ford.): Szent Biblia... Amstelodamban 1685. – SZENCI MOLNÁR Albert: Szent David kiralynak... szaz ötven soltari... Amstelodamban 1686. (jelzet: 235, RMK I. 1324, RMK I. 1345)²⁶

¹⁹ Mai lelőhely: OSZK Inc. 1163 (1), lásd a 8. sz. jegyzetet.

²⁰ Kornfeld ms. 46; Nyizsnyij Novgorod-i katalógus 69–70. sz.

²¹ Kornfeld ms. 48.

²² Mai lelőhely: MTAK KRKGy, RM I 8° 938. Gergely–Kornfeld Könyvtár. (Kornfeld ms. 20.)

²³ Mai lelőhely: MTAK KRKGy, RM I 8° 787. Gergely–Kornfeld Könyvtár. (Kornfeld ms. 3; a címlapon: „Koncz 1878. III. 24.”)

²⁴ Kornfeld ms. 12; Nyizsnyij Novgorod-i katalógus 21. tétel. A címlapon: „Koncz mp.”

²⁵ Mai lelőhely: MTAK KRKGy, RM I 8° 892. Gergely–Kornfeld Könyvtár (Kornfeld ms. 15; a címlapon: „Koncz mp. 1878. III. 24.”)

²⁶ Mai lelőhely: MTAK KRKGy, RM I 8° 985. Gergely–Kornfeld Könyvtár vagy Nyizsnyij Novgorod-i katalógus 61. tétel. (Kornfeld ms. 19.)

135. KOLOSI TÖRÖK István: Az asszonyi-nemnek nemessegeröl... [Lőcse] 1655. (jelzet: 145, RMNy 2586)²⁷
136. LACKNER, Christoph: Coronae Hungariae emblematica descriptio... (Lavingae) (1615.) (jelzet: 570, RMK III. 1156, VD17 12:195003H)
137. LEX politica Dei... Debrecenben 1610. (jelzet: 56, RMNy 992)²⁸
138. MAGYAR Aesopvs... Lötsen 1687. (jelzet: 240, RMK I. 1363)²⁹
139. (NYÉKI VÖRÖS Mátyás): Az földi reszeg szerencsenek... Kolosvaratt 1672. (jelzet: 200, RMK I. 1134)³⁰
140. PETHŐ Gergely: Rövid magyar cronica... Bécsben 1660. (jelzet: 156, RMK I. 955)³¹
141. RÁTKAI György: Memoria regvm... Viennae 1652. (jelzet: 593, RMK III. 1794, VD17 23:294384G)
142. SZŐLŐSI István: Rövid historia... [Kolozsvár] (1635.) (jelzet: 105, RMNy 1618)³²
143. VÁRADI Mátyás: Egő szövetnek... Franekérában 1668. (jelzet: 187, RMK I. 1064)³³
144. VERESMARTI Mihály (transl.): Az eretnekeknek adott hitnek meg-tartásáról... P[ozsonyban] 1641. (jelzet: 118, RMNy 1902)³⁴
145. ZRÍNYI Miklós: Adriai tengernek Syrenaia... Bécsben 1651. (jelzet: 133, RMNy 2360)³⁵

Feltevésünk szerint az antikváriumban eladott kiskartali Podmaniczky–Degenfeld könyvtárbeli kötetek egy részét Kornfeld Móríc vette meg. A fenti 16–17. századi magyarországi nyomtatványok közül a 16., 21., 121., 131., 134. és 145. tétel megtalálható a Nyizsnyij Novgorodba került Kornfeld-könyvek között (10., 11., 69–70., 21., 61., 72. sz.). Ezek a könyvek az 1913-as nyomtatott Kornfeld-katalógusban még nem szerepeltek, tehát későbbi, 1913 utáni beszerzéseknek minősülnek. A feltételezést erősítheti, hogy az orosz Kornfeld-katalógus fotója szerint (21. sz.) az *Evangelia et epistolae* címlapján mintha a Koncz név lenne kiolvasható. Szabó Károly az egyetlen fellelhető példány (RMK I. 696, RMK II. 540) tulajdonosáról a következő példányleírást adja: „Koncz József m.-vásárhelyi ref. tanárnál”.³⁶ Degenfeld-Schomberg Berta a kiskartali könyvtár RMK-példányába bejegyezte, hogy ez az 1639-es

²⁷ Mai lelőhely: MTAK KRKGy, RM I 8° 853. Gergely–Kornfeld Könyvtár (Kornfeld ms. 18; a címlapon: „Koncz mp. 1878. III. 24.”)

²⁸ Mai lelőhely: MTAK KRKGy, RM I 8° 774. Gergely–Kornfeld Könyvtár (Kornfeld ms. 23; az előtábla belsején: „Koncz mp.”)

²⁹ A Podmaniczky–Degenfeld házaspár Koncz József példányát vette meg. (Kornfeld ms. 4.)

³⁰ Mai lelőhely: MTAK KRKGy, RM I 8° 893. Gergely–Kornfeld Könyvtár (Kornfeld ms. 47; a címlapon: „Koncz mp. 1878. III. 24.”)

³¹ Mai lelőhely: MTAK KRKGy, RM I 8° 863. Gergely–Kornfeld Könyvtár (Kornfeld ms. 35.)

³² Mai lelőhely: MTAK KRKGy, RM I 8° 808. Gergely–Kornfeld Könyvtár (Kornfeld ms. 43; a címlapon: „Koncz mp. 1878. III. 24.”)

³³ Kornfeld ms. 46.

³⁴ Mai lelőhely: talán MTAK KRKGy, RM I 8° 810. Gergely–Kornfeld Könyvtár (1913-ban volt már példány belőle a Kornfeld Könyvtárban, lásd a nyomtatott katalógus 214–215. tételét, MTAK KRKGy, RM 8° 816 és 822).

³⁵ Kornfeld ms. 48; Nyizsnyij Novgorod-i katalógus 72. tétel.

³⁶ A tudósról, könyvtárosról lásd DEÉ NAGY Anikó, *Koncz József (1829–1906)*, Erdélyi Múzeum, 64(2002), 3–4. füzet, 113–120.

lőcsei nyomtatvány vétel útján a kiskartali könyvtárba került. Ha a Nyizsnyij Novgorod-i példány valóban Koncz Józsefé volt, akkor az antikváriumon keresztül Kornfeld Móric vette meg ezt az unikumot, és feltehetőleg további kiskartali könyveket is vásárolt.³⁷ Ezt alátámasztja az Akadémiai Könyvtár gyűjteményében található, a Kornfeld Könyvtárból származó könyvek átnézése is, amelyek között találunk olyan, Koncz József 1878-as possessorbejegyzéseit tartalmazó köteteket, amelyeket a Podmaniczky–Degenfeld házaspár vásárolt meg a kiskartali könyvtár számára; továbbá több köteten felismerhető az eltávolított Podmaniczky–Degenfeld ex librisek, címkék nyoma, vagy pedig a tintapacával eltüntetni kívánt jelzeten ráismerni Degenfeld-Schomberg Berta kézírására. Az OSZK-ban is található két olyan kolligátum, amely valószínűleg szintén a Podmaniczky–Degenfeld Könyvtárból származik.

A fenti tételek közül, az eddigi kutatás alapján, a kiskartali Podmaniczky–Degenfeld Könyvtárhoz tartozó kötetek a következő útvonalat járták be:

- 1.³⁸ Koncz ↘ Podmaniczky- ↗ Nyizsnyij Novgorod
József Degenfeld K., → antikvárium → Kornfeld K. → ?
XY³⁹ ↗ Kiskartal ↘ Gergely Rezső → MTAK KRKGy
2. Kazinczy Ferenc → ? → Podmaniczky–Degenfeld Könyvtár, Kiskartal → antikvárium → Ernst Lajos gyűjteménye → árverés (1939) → OSZK: kolligátum 120, 2, 3, 84. tétel.
3. Nagy Iván → ? → Podmaniczky–Degenfeld Könyvtár, Kiskartal → antikvárium → ? → Népkönyvtári Központ → OSZK (1959): kolligátum 114, 1, 86. tétel.

³⁷ Lásd H. HUBERT Gabriella recenzióját a Nyizsnyij Novgorod-i Kornfeld-katalógusról: MKsz, 2008, 227–228.

³⁸ Az 1. útvonalhoz tartozó tételek: 16?, 21? 97?, 111?, 121?, 122?, 127, 130, 131?, 132, 134?, 135, 137, 138?, 139, 140, 142, 143?, 144?, 145? (Azon tételek mellé, amelyeknél a kötetet nem lehetett megvizsgálni vagy a Podmaniczky–Degenfeld Könyvtárhoz való tartozásnak nincsenek egyértelmű külső jelei, kérdőjel került.)

³⁹ Az egyes kötetek korábbi possessorai, melyeknek megnevezése itt hely hiányában elmarad.